

Johanne Luise Heiberg¹ og ægteparret Liebe

I Johanne Luise Heibergs bog "ET LIV gjenoplevet i erindringer"² omtales et par noget yngre skuespillerkolleger nogle gange. Det drejer sig om ægteparret Ane Dorthea Liebe³, født Sølvner (R3911) og Georg Julius Liebe⁴ (R597). Nedenfor gengives de to væsentligste stykker fra bogen.

Om Madam Liebe (Bind I, side 116-119)

Den udmærkede Skuespillerinde Madam Liebe blev nemlig paa Grund af Sygdom nødt til at forlade Theatret, uagtet hun var i Besiddelse af sit hele Lune, sin Lyst og Begeistring for sin Kunst. Hun ønskede en Afskedsforestilling i Helsingør til egen Indtægt og vilde til denne give "Aprilsnarrene". "Men hvad er „Aprilsnarrene“; " sagde hun til mig; "naar jeg ikke kan spille med min egen lille Trine?" Hun bad mig derfor følge med til Helsingør for at deltage i denne Forestilling. Jeg kunde ikke afslaa denne ældre Kunstnerinde hendes Bøn, uagtet jeg alt i flere Aar ikke mere havde spillet Trine, da jeg nu var altfor stor til at spille en halvvoxen Pige. Jeg reiste altsaa i Selskab med hende, min Forlovede og de øvrige Medspillende til Helsingør paa den bestemte Dag - en Tur, der i høi Grad mishagede Heiberg, som fandt det upassende for mig at reise ned til den lille By for der at spille Comedie. Han var formelig vred herover og ikke til at stille tilfreds, sagde, at jeg ikke forstod min egen Stilling, at jeg ikke vidste, i hvor høi Grad mine Venner vilde finde en slig Reise under min Værdighed, at hvad de andre Skuespillere kunde gjøre, gjaldt ikke for mig, og meget Saadant, der paa een Gang indeholdt Dadel og viste, hvor høit han selv satte mig. For at forsone ham lod jeg den Dag, jeg var borte, bringe østers og Porter tilligemed et uhyre stort Porterglas ud til hans og hans Moders Middagsbord. Spøgen var god, han blev rørt over den og meget taknemmelig over min Opmærksomhed. Det store Glas har han i mange Aar efter holdt høit i Ære.

Det glædede mig ret endnu en Gang at udføre Trines Rolle og at spille med Madam Liebe, der var en uovertræffelig Fru Bittermandel. Alle vare i den glædeste Stemning, og mit let bevægelige Sind lod mig glemme alle Tryk, saa at jeg med ungdommelig Lystighed deltog i de Andres Munterhed.

To Aar efter denne Tur drømte Madam Liebe en Nat, at hun atter spillede med mig i "Aprilsnarrene", og denne Drøm var Anledning til, at hun paa min Fødselsdag den 22de November sendte mig følgende Digt, hvis Tanker hun havde faaet en Anden til at sætte i Form. Hermed fulgte et Broderi fra den gamle Fru Bittermandel. Digtet lød saaledes:

"Med stille Fryd jeg kalder tid tilbage
I min Erindring den blandt glade Dage,
Som sidst med dig i Helsingør jeg nød.
Dit Lune selv bag Dækket vakte Latter,
Og ved dit Vid, Thalias sjeldne Datter!
Jeg glemte, at et tungt Farvel jeg bød.
Du henrev Alle som den skjelske Trine
Kun Glædens Ven Du narred ei April,
Du bragte Liv i Alvors kolde Mine,
Og tvang Frue Bittermandel selv til Smiil!
Jeg drømmer selv om disse Øieblikke
Som jeg med Fryd saa ofte tænker paa,
Og derfor undrer det mig heller ikke

At jeg forgangen Nat har drømt som saa:
Vi til berørte Stykke skulde klæde
Os i det samme Kammer begge To,
Og fra et rygløst, skindbetrukket Sæde
Jeg reiste mig iført et nyt Par Skoe.
Ak Gud! - En Gysen foer mig gjennem Sjælen,
For kort det Halve var af min Person,
Om jeg det Manglende gav til paa Hælen
Saa viser dog sligt Tillæg Subtraction!
"Hvad!" raabte jeg til Dig, "mig Herren skabte - :
Om ikke skjøn, saa dog egal; men nu -"
Og af Forundring Mælet reent jeg tabte,
Thi ei som Barn, men skjøn og rank stod Du, -
Jeg saae, at hvad j e g tabte halvt ved Tiden,
Det havde Du ved Tiden vundet heelt.
At Du var bleven stor, mens jeg blev liden,
Og at fra nu vor Fremtids Vei var deelt.
Du iled' frem, jeg vanked taus tilbage,
Dig mødte Glæden, Smerten fulgte mig.
Du skued i det Fjerne glade Dage,
Jeg for at mindes svundne skued Dig!
Jeg vaagned i min Smerte - og jeg fandt -
Hvad jeg alt længe havde vidst var sandt! -
Du aldrig vil af min Erindring svinde,
Thi for din Kunst og Aand jeg elsker Dig;
Og egennyttig sender jeg et Minde,
At derved Du kan stundom mindes mig.

D. 22. Novbr. 1832. Ane Dorothea Liebe.

Jeg sendte hende kort efter en lille Gave til Tak, og som Svar paa hendes Digt sendte Heiberg hende følgende Digt i mit Navn:

Til Madame Liebe.

"Livet er en Drøm", saa har man sagt.
Ogsaa jeg maa denne Lære hylde,
Da jeg seer, at jeg en Drøm maa skylde
Hvad din Haand saa venlig har mig bragt.
Uforglemmelige, kjære Minde,
Dobbelt skjønt i Digtekunstens Glands!
Danmarks Scenes hædrede Præstinde
Hædrer yngre Søster, som Veninde,
Med et Laurbær af sin egen Krands.

Ogsaa jeg, endskjøndt i Livets Vaar,
Drømmer tidt om de forsvundne Dage;
Ogsaa jeg seer mangen Gang tilbage,
For at fatte, hvorhen Veien gaaer.
Fremtid ruger taaget for mit Øie;
Hvad den bringer, er i Skjæbnens Haand;
Men som Feepallads paa lyse Høie,
Smilende med solbestraalte Fløie,
Viser sig det Svundne for min Aand.

Dig jeg møder, hvorhen Tanken seer;
Evig ung Du mig imøde træder,
Skjænker mig i Drømme tabte Glæder,
Som jeg vaagen aldrig finder meer.
Drømmende jeg seer den tætte Klynge,
Truffen af dit Lunes gyldne Piil,
Stormende, lig Havets Bølger, gyngende,
Og Erkjendtlighedens Krands slynge
Om din Isse med begeistret Smil.

Mon jeg selv, tiltrods for Tidens Magt,
Som vil grum vor Undergang forvolde,
Skal, som Du, uvisnelig beholde
Lunets evig unge, gyldne Pragt? -
Drømmen er forbi, mit Syn forsvinder,
Fremtid ligger skjult for hver en Sands;
Men Din Gave - hvad end Tiden spinder -
Vorde Baandet, som for stedse binder
Min Erindring, min Forhaabnings Krands.

Den 25. Novbr. 1832

Dette Digt af Heiberg rørte den ældre Kunstnerinde til Taarer. "At faa et Digt fra Heibergs Haand! Ak, min søde kjære Hanne", udbrød hun, "det bliver vist en af mine sidste Glæder her i Livet!" Til sin Død bevarede hun Godhed og Interesse for mig og min Virksomhed ved Theatret, idet hun altid vedblev at kalde mig "sin lille Trine".

Om hendes påklæderske Grethe⁵ (Bind II, side 267)

Hun havde, efter hvad Andre have fortalt mig, der have kjendt hende i hendes Ungdom, været en meget smuk Tjenestepige, der var afholdt af Alle. En af hendes sidste Conditioner⁶ havde været hos det ældre Kunstnerpar Liebe, der satte megen Pris paa hende.

Da Dr. Ryge⁷ havde mistet sin første Kone⁸, boede han en Tid hos Liebes, hvor Grethe da var Stuepige. Ingen maatte komme i hans Værelse eller røre ved Noget undtagen den altbetroede Grethe. Kun lige overfor hende blussede aldrig hans heftige Natur⁹ frem. Ved sin Fromhed, Orden, Stilhed og Paapassenhed var hun ogsaa bleven ham uundværlig.

En Aften, da hun og jeg vare komne rigtig ind i Samtale, kom ogsaa Ryge, der da alt i flere Aar havde været død, paa Tale. Hun fortalte mig da med sin milde, bløde Stemme og med en Jomfrues Blufærdighed, at Ryge, da hun var hos Liebes, en Dag havde sagt til hende: "Hør Grethe! Ingen har nogensinde kunnet omgaa mig som du, og Ingens Nærværelse har været saa behagelig og beroligende for mig som din. Vil du være min Kone, passe mit Hus og tage dig af mine Børn? Betænk dig paa Svaret i tre Dage." - "J eg sov ikke den Nat," vedblev hun. Da de tre Dage vare gaaede, sagde han: "Naa Grethe, hvad Svar giver du mig?" I høi Grad forlegen svarede hun: "Ak, Hr. Doctor, det vilde være Uret af mig at gaa ind herpaa. Jeg simple Pige skulde være Moder for Deres Børn? Hertil har jeg jo ikke Dannelse nok, og dette Forhold vilde aldrig føre til Lykke, hverken for Dem, Deres Børn eller mig; og jeg anser det derfor som en Pligt ikke at gaa ind paa en saadan Plan." - Og ved denne Beslutning blev hun. Ryge tog sig dette Afslag saa nær, at han inden faa Dage flyttede fra Liebes.

Noter

1 **Johanne Luise Heiberg :**

Johanne Luise Heiberg, døbt Pätges (22. november 1812 i København - 21. december 1890 sammesteds) var en dansk skuespillerinde og forfatterinde, af jødisk familie. Fra en opvækst i næsten total social elendighed - fattigdom, druk og racisme - præsterede hun at stige til guldalderens top uden at miste sin sjæl. Hun blev af sin far tvunget til at optræde bl.a. på Dyrehavsbakken og diverse værtshuse. En mandlig beundrer fik hende væk fra dette miljø og i gang med en uddannelse til skuespiller. Hans selvmord kunne have sat en bremse på hendes karriere, men Johanne Luise holdt ud. Hendes talent var iøjnefaldende og uimodsigeligt. Selv holdt hun fast ved sin værdi: hun nægtede således at indlede pædofile forhold til diverse lærere på balletskolen. Hurtigt blev hun en af hovedkræfterne på teatret; en forunderlig ung kvinde, sanselig og intellektuel, smuk, selvbevidst, sart og stejl på samme tid. Hun var fra 1826 til 1864 den absolut førende skuespillerinde på Det kongelige Teater. I 1820'erne skrev Johan Ludvig Heiberg flere vaudeviller til hende, og hun blev gift med ham i 1831. Dette ægteskab opfattede hun øjensynlig som sin hjemkomst i den klasse, hun opfattede som sin egen: de højeste lag i guldalderens kunstnerverden. Hun havde før levet i en forkert verden, nu var hun hjemme: i eliten. (kilde: da.wikipedia.org/wiki/Johanne_Luise_Heiberg).

2 **"ET LIV gjenoplevet i erindringer" :**

Johanne Luise Heibergs erindringer. Her fra 4. Reviderede udgave ved Aage Friis, København, Gyldendalske Bogforlag / Nordisk Forlag, 1944.
Bind I: 1812-42, Bind II: 1842-56.

3 **Ane Dorthea Liebe :**

1784-1838, skuespillerinde.

Ved et Fald paa Scenen brækkede hun Benet, og det blev sat saa klodset sammen, at hun blev halt og fra den Tid maatte spille med en Klods under Hælen paa det tilskadekomne Ben. Halvheden tog imidlertid til, saa at hun blev nødt til at trække sig tilbage.

(kilde: <http://runeberg.org/dbl/10/0270.html>)

18.6.1830 optrådte hun sidste gang som Madam Hank i 'Nørreports Vagt Sankt Hansdags Aften'. Sin afskedsforestilling havde hun på teatret i Helsingør hvor hendes og Du Puys søn, adopt. Liebe, var organist.

(kilde: <http://www.denstoredanske.dk>).

Det passer med Johanne Luise Heibergs historie om deres sidste sammenspil, som altså må have fundet sted i juni 1830.

4 **Georg Julius Liebe :**

1788-1845, skuespiller.

5 **Grethe :** Barbara Margrethe Gram, f. Møller ().

Hendes påklæderske med kælenavnet 'Grethe' var født den 19. Juli 1803, København, Holmens sogn og døbt den 27. Juli 1803.

Hun blev viet til Johan Friderich Gram den 12. April 1833, København, Trinitatis Kirke. Det må være ved denne lejlighed, at hun stopper sin stilling hos familien Liebe.

Ved folketællingen i 1840 boede hun med mand og to børn i København, Sankt Annæ Vester Kvarter i Rigensgade, hus nr. 463 på 3. Sal:

Navn: Alder: Civilstand: Stilling i husstanden: Erhverv:

Johann Frederik Gram 42 Gift Muursvend

Barbara Margrethe Gram født Møller 37 Gift hans Kone

Christian Theodor Gram 7 Ugift deres Børn

Ane Marie Gram 3 Ugift deres Børn

Marie Christensen 37 Ugift lever af Syning, Logerende

6 **Conditioner :** Kondition = (gldgs.) tjenende stilling; tjeneste; plads. (kilde: "Ordbog over det Danske Sprog", 1928, Bind 10).

7 **Dr. Ryge :**

Johan Christian Ryge, kendt som **Dr. Ryge** (8. februar 1780 i København - 29. juni 1842 smst) var dansk læge og skuespiller. Han vandt sig et blivende navn som en af de ypperste fremstillere af Oehlenschlägers helteskikkelser, men han kunne også spille komiske roller.

(kilde: wikipedia.org), (se meget mere: <http://runeberg.org/dbl/14/0464.html>)

Ved folketællingen 1834 bor han med familien i Sankt Annæ Øster Kvarter, Lille Strandstræde 68, Stue Etagen ved Portens høire Side.

Johann Christian Ryge 55 Gift Doctor med.& Chirurg.Skuespiller.Oeconomie Inspecteur og Instructeur ved det Kongelige Theater

Charlotte Betzy født Anthon 41 Gift hans Kone.Garderobeforvarerske og Oe??trice ved det Kongelige Theater

Immanuel Christiern Waldemar Qvintus Ryge 21 Ugift Huusfaderens Barn af 1.Ægteskab.Stud chirurg. Clothilde Natalia Septima Ryge 18 Ugift Huusfaderens Barn af 1.Ægteskab

Franciska Ludovica Josephine Undecima Ryge 7 Ugift Huusfaderens Barn af 2.Ægteskab
Angelina Theresia Laurretta Duodecima Ryge 6 Ugift Huusfaderens Barn af 2.Ægteskab
Immanuele Rosalia Decima Tertia Ryge 4 Ugift Huusfaderens Barn af 2.Ægteskab
En Udøbt Datter 1 Ugift Huusfaderens Barn af 2.Ægteskab
Catharine Marie Carlsen 30 Ugift Tienestepige
Johanna Marie Jacobsen 42 Ugift Tienestepige

København, København (Staden), Sankt Annæ Øster Kvarter, Lille Strandstræde No. 68, Stuen, 325, FT-1840:

Navn: Alder: Civilstand: Stilling i husstanden: Erhverv: Fødested:

Johan Christian Ryge 60 Gift Doctor medie & chirugie, Skuespille og Inspecteur en siene ved Kgl. Theater

Charlotte Betzy Anthon 47 Gift hans Kone

Orpheline Ryge 21 Ugift Deres Barn

Franziska Ryge 13 Ugift Deres Barn

Theresia Ryge 12 Ugift Deres Barn

Rosalie Ryge 10 Ugift Deres Barn

Blandine Ryge 7 Ugift Deres Barn

Amandea Ryge 3 Ugift Deres Barn

Johanne Jacobsen 49 Ugift Tjenestepige

Margrethe Nyffling 27 Ugift Tjenestepige

8 **første Kone :**

Han blev viet til sin første kone 4. August 1806 Christiana Frederica Bekker (født 18. Juni 1784, død 31. Dec. 1819 i Kjøbenhavn).

Efter sin første Hustrus Død ægtede han den 1. Jan. 1823 Charlotte Betzy Anthon (født 19. Juni 1794, død 11. Maj 1860 i Kjøbenhavn). *(kilde: <http://runeberg.org/dbl/14/0464.html>)*

Dr. Ryges ophold hos familien Liebe, som Johanne Luise Heiberg beskriver, må derfor have fundet sted en gang i perioden januar 1819 til januar 1823.

9 **heftige Natur :**

En artikel om Johan Christian Ryge i Dansk Biografisk Lexikon (IIV Bind, side 461) giver en god fornemmelse af hans 'heftige Natur' :

« R. var som Embedsmand tjenstivrig indtil Overmaal, paapasselig indtil Smaalighed, myndig indtil Tyranniskhed; han vilde som den Konge Christian IV, han i 3 forskjellige Digteres Fremstilling legemliggjorde, have Haand i Hanke med alt, stort som smaat, han taalte ikke, at nogen af hans underordnede gjorde noget uden hans Tilladelse eller afveg mindste Gran fra hans Bestemmelse. Utallige vare de Sammenstød, han havde med under- som overordnede, og i de allerfleste Tilfælde gik han ud af disse som Sejerherre, da Theaterbestyrelsen i svag Eftergivenhed bøjede af for det mægtige Uvejr, han rejste i Tilfælde af Modstand; betegnende i saa Henseende er, at Direktionen lod R.s skandaløse Deltagelse i Pibningen ad «Trylleharpen» (Febr. 1819) fra selve Theaterloftet hengaa upaataalt. Kun Jonas Collin i hans første Styretid (1821-29) turde sætte haardt imod haardt, men maatte dog til sidst, svigtet af sine Kolleger, trække sig tilbage, og da R. paa samme Tid fik Del i Sceneinstruktionen, kjendte hans Magtsyge ingen Grænser og førte ham hyppig til Forløbelsler og Overgreb mod Theatrets Personale. R. var et Stemningsmenneske langt mere end et Forstandsmenneske, og derfor er det sandsynligt, at disse Overgreb vare fødte af en øjeblikkelig Stemning, maaske i Følge den Karakter, han fremstillede; i det mindste skete hans stærkeste Overgreb i Regelen under eller efter Udførelsen af en Konge- eller Tyranrolle, en lagttagelse, der

falder godt i Traad med den Skildring, R.s ovfr. nævnte Datter Natalia R. har givet af ham i Hjemmet under Rolleindstudering: «Naar han indstuderede en værdig Faders eller godmodig Mands Rolle, var han det elskeligste Menneske i sin daglige Kreds, god, kjærlig og blød; beskæftigede han sig derimod med en Tyrans Rolle, var han det ogsaa i sit Hus i den Grad, at vi, hans Døtre, flygtede for ham og skyede ham».